

педагогічних технологій // Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / ред. І. Я. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А. С. К., 2003. – С. 86–120.

РЕЗЮМЕ

В. А. Захарова, Н. В. Рева. Литературное краеведение как средство формирования личности ученика.

В статье обосновывается целесообразность внедрения уроков литературы родного края в учебные программы общеобразовательной школы. Затрагивается проблема качественной подготовки студентов-филологов в аспекте реализации потенциальных воспитательных возможностей литературного краеведения. Во время работы над художественным произведением реализуются учебные и воспитательные цели литературного образования.

Ключевые слова: урок литературы, литературное краеведение, творчество писателей родного края, методы и формы работы, работа над произведением, анализ текста.

SUMMARY

V. Zakharova, N. Reva. Literature study as a mean of pupils personality formation.

Appropriateness of implementation into comprehensive schools curricula of Native land Literature classes is proved in the article. The problem of quality training for students-philologists in the aspect of potential possibilities realization of the local lore literature study is touched upon in the article. In the process of working with artistic texts educational aims of literature education are realized.

Key words: Literature class, Literature study, native land writers' works, methods and forms of work, work with a text, text analysis.

УДК 37.036:7.011.26:374

А. В. Корнієнко

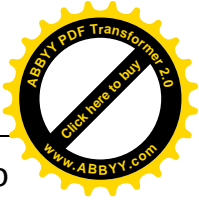
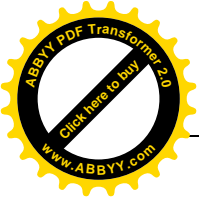
Інститут проблем виховання НАПН України

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У ГУРТКАХ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО НАПРЯМУ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито методику розвитку творчих якостей особистості учнів у гуртках художньо-естетичного напрямку позашкільних навчальних закладів. Визначено основні організаційно-методичні умови підвищення виховного потенціалу гуртків декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів.

Ключові слова: творча особистість, мистецтво, гурток, позашкільні заклади.

Постановка проблеми. Побудова демократичного суспільства з високорозвиненою економікою об'єктивно зумовлює потребу в розвитку значного творчого та інтелектуального потенціалу людини, своєчасному виявленню й подальшому формуванню творчості та обдарованості. За роки незалежності в Україні визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, розпочато практичне реформування галузі на основі прийнятої Урядом Державної національної Програми «Освіта» (Україна XXI століття).

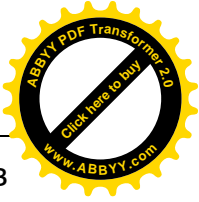
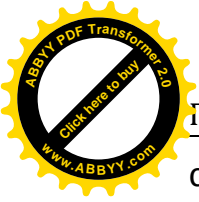
У Конституції України, законах України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від творчості та активності його членів, їх ініціативи; тих умов, які створюються для розвитку та реалізації потенціалу кожної особистості. Реалізація загальнодержавних програм передбачає вдосконалення існуючих і розробку нових педагогічних систем та педагогічних підходів до розвитку особистості дітей, знаходження нових методів підвищення якості та інтенсивності навчально-виховного процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Питання творчості учнів у зв'язку з вирішенням завдань розвитку їх творчих здібностей досліджували багато вчених. Так, проблему творчої особистості та її розвиток досліджували Г. Балл, І. Бех, І. Зязюн, С. Максименко, В. Моляко, В. Рибалка та ін. Педагогічні аспекти формування творчої особистості учня висвітлені у працях В. Андреева, Д. Богоявленської, В. Крутецького, С. Сисоевої та ін. У працях М. Давлетшина, Т. Кудрявцева, Н. Левітова, В. Моляко, К. Платонова та інших учених виявлені важливі психолого-педагогічні відмінності розвитку творчого мислення, формування здібностей учнів на основі їх залучення до елементарної творчої діяльності.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що творча особистість може розглядатися, з одного боку, як суб'єкт творчих соціальних відносин та свідомої творчої діяльності, а з другого боку – як причина творчої діяльності (її здатності до створення нового, оригінального продукту). Головною ознакою творчої особистості вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності. Для творчої особистості характерні стійка спрямованість на творчість в органічній єдності з високим рівнем розвитку творчих якостей, що дозволяє їй досягти прогресивних, соціально й особистісно вагомих творчих результатів в одному або кількох видах діяльності.

Мета статті – розкрити методику розвитку творчих якостей особистості учнів на заняттях художньо-естетичного напрямку позашкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Головною формою організації дитячої художньої творчості у позашкільних навчальних закладах є гурток. За змістом дитячої художньої творчості гуртки поділяються на ряд напрямів, які диференціюються за тематикою роботи в них і віком учнів. Робота у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва сприяє опануванню не тільки

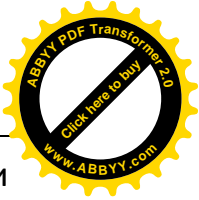
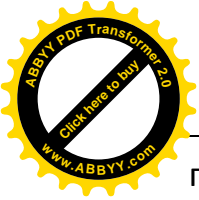

спеціальних трудових умінь і навичок різних видів народних промислів учнями, але й глибшому пізнанню історії свого народу, своєї нації, її культури та особливостей, що приводить до формування стійких пізнавальних інтересів творчої діяльності. Виховна роль занять народними ремеслами особлива, тому що у процесі цієї діяльності відбувається естетичне виховання, формування вмінь самостійно і творчо підходити до роботи, підвищення рівня творчої активності. Залучення учнів до декоративно-ужиткового мистецтва може стати умовою успішного розвитку особистості учня.

Коли ми говоримо про виховання творчої особистості, треба зазначити, що важливу роль у цьому процесі відіграють емоції. Саме емоції є необхідним фактором продуктивної діяльності. Подив, обурення, натхнення, відчуття прекрасного і навіть почуття гумору спонукають до повноцінної інтелектуальної діяльності людини. Це дає підстави стверджувати, що заняття мистецтвом сприяє розвитку творчих здібностей, воно загострює емоційне сприйняття буття. Засобами мистецтва ми розвиваємо не тільки емоційну сферу учня, а й допомагаємо йому навчитися шукати нові зв'язки. У процесі художньої діяльності формується інтерес до образотворчості, який із часом переростає у потребу, що є головною рушійною силою формування творчих якостей особистості та розвитку практичних умінь учнів.

Таким чином, педагог, який працює в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва, допомагає реалізувати вихованцеві його природні творчі задатки, виявити обдарованість особистості.

Педагогічно доцільним є створення на заняттях гуртків декоративно-ужиткового мистецтва проблемних ситуацій, які стимулюють в учнів активність і самостійність. Так, застосування пошукових методів сприяє створенню мотивації до творчої діяльності та її закріпленню у практичній роботі учнів. Система пошукових методів передбачає застосування творчих завдань, які б давали змогу учням створювати художні образи [4]. На всіх етапах виконання таких завдань необхідно використовувати різноманітні види допомоги, спрямовані на творче, самостійне рішення, на оригінальність у відборі характерних деталей, на різноманітність варіацій композиційного пошуку і різних засобів виконання образотворчої задачі. Так, під час задуму сюжету композиції найбільш ефективною є така допомога, як «питання-роздуми» чи «питання-сумніви». Таким чином,

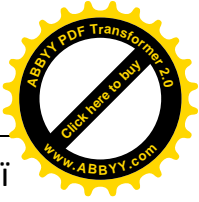
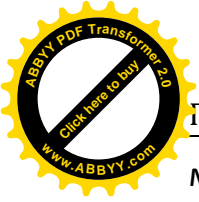
підвищується впевненість учня в успішності вирішення графічної чи живописної задачі. На іншому етапі, наприклад, під час пошуку різноманітних засобів створення композиції найбільш ефективною є допомога, яка ґрунтується на демонстрації роботи однолітків.

У практичній діяльності гуртків декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів доцільно використовувати розвивальні ігри. Наприклад, для розвитку уяви, фантазії на заняттях пропонується гра: з розбитих фігур складаються нові (чим більше, тим краще). Гра з плямами «На що це схоже?» впливає на розвиток уяви, фантазії, здатності висувати гіпотези, оригінальні ідеї. Для розвитку тих самих якостей пропонується гра «Слідопит»: учитель добирає згідно з тематикою контури (сліди) країн, материків, сліди птахів, звірів тощо, а учні розповідають свої версії. Такі ігри корисно поєднувати з трудовою діяльністю (виготовляти різні прикраси, такі, як намисто шляхом нанизування різних природних матеріалів: горобини, шипшини, квітів, кольорової квасолі тощо).

Аналіз педагогічної практики дав можливість з'ясувати деякі причини низького рівня творчої активності гуртківців. Одна з них – страх критики. Більшість учнів уникають оригінальних рішень тому, що бояться виявитися не зрозумілими товаришами не хочуть викликати їх осуд. У колективі складається певна система норм, і відхилення від них у будь-який бік може викликати нерозуміння, оригінальність не завжди заохочується. Створення відповідної творчої атмосфери на занятті гуртка: доброзичливість педагога, відсутність категоричних оцінок і критики на адресу учня сприяють прояву його творчої активності. У жодному разі не можна порівнювати і протиставляти за ступенем «талановитості» роботи однолітків. Суперництво і конкуренція всередині учнівського колективу неприпустимі, бо вони відразу змінюють характер діяльності: замість творчості задля спілкування, вираження почуттів, ставлень починається вигадництво заради першості.

Наступна причина низького рівня творчої активності – помилкові установки, нетворчі рольові стереотипи. Більшість людей у повсякденній обстановці використовує свій творчий потенціал у найкращому разі відсотків на двадцять. Часто людина просто не знає, що певне завдання можна вирішити творчо й що вона може з цим упоратися. Неправильно сформульована умова завдання є причиною відсутності результату.

Велике значення у творчій діяльності має безперервність творчого процесу. Практика засвідчує, що епізодична творча діяльність у гуртку

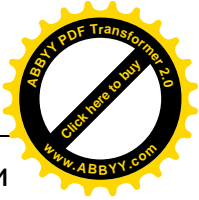
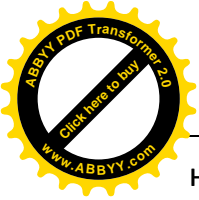
малоефективна. Вона може викликати інтерес до конкретної виконуваної роботи, активізувати пізнавальну діяльність під час її виконання, може навіть сприяти виникненню проблемної ситуації. Але епізодична творча діяльність ніколи не приведе до розвитку творчих якостей особистості. Безперервна, систематична творча діяльність протягом усього часу навчання в гуртку позашкільного навчального закладу неодмінно приводить до виховання стійкого інтересу до творчості.

Ефективність формування і розвитку творчих якостей особистості багато в чому залежить від уміння педагогів організувати творчу діяльність учнів. Однією з головних педагогічних вимог до учнівської творчої діяльності є врахування вікових особливостей школярів. Без урахування особливостей розвитку психіки дітей неможливо правильно співвіднести між собою мету, мотиви і засоби досягнення мети.

Психологи доводять, що задатки творчих здібностей притаманні будь-якій людині. Розходження виявляється лише в масштабах досягнень і їхньої суспільної значущості. Важливим є висновок психолого-педагогічної науки про те, що творчі здібності необхідно розвивати з раннього віку. Педагогікою також визначені шляхи розвитку творчих задатків і здібностей. Загальним для них є залучення дітей до творчої діяльності. Необхідна безпосередня практична діяльність у конкретному виді творчості.

Аналіз діяльності позашкільних навчальних закладів України засвідчив, що система позашкільної освіти має потужні потенційні можливості для створення організаційно-педагогічних умов з виховання творчої особистості. У м. Києві відомий досвід роботи з виховання творчої особистості в позашкільних закладах ми спостерігаємо в майстерні декоративно-прикладного мистецтва, що створена на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, станції юних техніків – Центрі науково-технічної творчості молоді Дніпровського району та Дитячого оздоровчо-екологічного центру «Родина» Оболонського району. Ці позашкільні навчальні заклади ведуть змістовну роботу з дітьми і молоддю, залучають їх до різноманітної трудової, духовної і творчої діяльності.

Наприклад, у Дитячому оздоровчо-екологічному Центрі «Родина» Оболонського району (ДООЦ) для дітей 5–7 років заснована школа народних ремесел, в якій заняття ведуться за комплексною програмою. Мета цієї школи – стимулювати у дітей образне мислення, навчити майстерності у різних видах української народної творчості. Під час

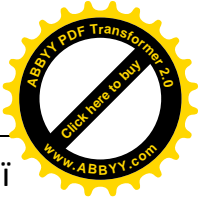
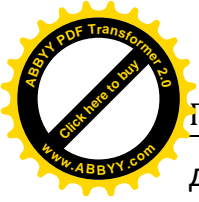

навчання діти свідомо використовують образотворчі виразні засоби пластичного та декоративно-ужиткового мистецтва. У навчальному процесі органічно поєднується вивчення основ малюнка, живопису та народного ремесла, що обрала дитина за своїм бажанням. Під час навчання в гуртку кераміки шляхом цілеспрямованого педагогічного впливу у дітей розвивається художній смак. Здобуваючи певні професійні навички, опановуючи технологію ліплення, діти осягають історичні навички, традиції свого народу. На характер орнаменту, що оздоблює вироби традиційного мистецтва, впливають місцеві краєвиди, навколишній тваринний і рослинний світ, творча фантазія дитини. Таким чином, відбувається розвиток творчих якостей особистості – логічного, діалектичного та цілісного сприйняття дійсності, творчої уяви і фантазії, уваги.

В основу роботи фольклорного гуртка «Україночка» того ж позашкільного закладу покладено збирання (етнографічні експедиції), вивчення (історичні відомості, історія костюма) та сценічне втілення народних обрядів через пісню, поетичне слово, хореографію, атрибутику, костюм. На заняттях гуртка вивчається історія костюмів за регіонами, власноручно виготовляється атрибутика для сценічного втілення (кошики, віночки, «марена», свитки тощо), висвітлюються питання історичних витоків народного обряду, його місце в календарному циклі, вплив обряду на формування світогляду сучасної молоді людини.

Робота гуртку петриківського розпису побудована так, що вихованці працюють над творчими завданнями, які ускладнюються послідовно з кожним заняттям. Наприклад, на перших заняттях учні виконують елементи петриківського розпису: «зернятко», «горішок», «їжачок» тощо, змальовуючи з технічної картки. На наступних заняттях учні з вивчених елементів складають більш складні: «пуп'янок», «колосок», «ромашку», «листочок». На цьому ж занятті на основі вивчених елементів за рахунок їх поєднання придумують нові, власні. На підставі вивченого поодинокі елементи поєднуються в невеликі композиції. Таким чином, творчий пошук зобов'язує учня відмовитися від традиційного поєднання елементів, тим самим підвищує емоційну напругу, захопленість якимось теоретичним чи практичним фактором.

Отже, у процесі створення чогось нового відбувається розвиток творчих якостей особистості: допитливість, винахідливість, спритність. Стала потреба у новизні, отриманні нової інформації та оволодінні новими способами

діяльності сприяє розвитку допитливості. Процес вирішення такої творчої задачі, що включає оригінальність та можливість вибору з кількох варіантів, сприяє розвитку такої якості особистості, як винахідливість, оперативність пошуку рішення в умовах дефіциту часу та інформації [4].

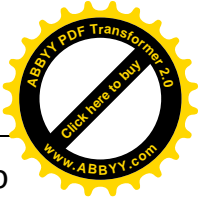
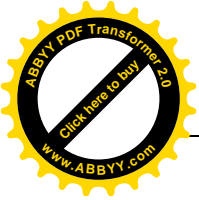
На підсумкових заняттях учням пропонується творче завдання на вибір з таких, як: вимальовування круглої форми композиції «Дівочий віночок»; вимальовування прямокутної форми композиції «Весільний рушничок»; вимальовування трикутної форми композиції «Ой, хустиночка, хустиночка...». Перед тим як починати малювати ескіз, учні мають вивчити різні види вінків, букетів квітів, різні види форм хустинок, можливі поєднання кольорів на хустках тощо.

Творче завдання полягало в досягненні певної новизни, що вимагає значних розумових зусиль, напруженому пошукові вирішення подібних ситуацій, власне проектуванні нових оригінальних способів виконання завдання. Завдяки тому, що навчально-виховний процес на заняттях гуртка побудований таким чином, у гуртківців розвиваються необхідні творчі якості, закладається особистісна основа творчого ставлення до будь-якої суспільно значущої трудової діяльності.

Навчання у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів сприяє формуванню в учнів потреби систематично здобувати нові знання у цій галузі, вміння творчо їх використовувати, експериментувати, брати участь в естетизації навколишнього середовища, сприяє постійному зростанню творчого потенціалу особистості.

Висновки. На основі вищезазначеного окреслимо основні організаційно-методичні умови підвищення виховного потенціалу гуртків декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів:

- навчальна програма гуртка повинна враховувати детальне і поглиблене вивчення найбільш важливих проблем, ідей і тем, які сприяють розвитку пошуково-перетворюючого стилю мислення;
- викладення навчального матеріалу програми гуртка повинно забезпечувати: якісне засвоєння базових знань, умінь і навичок, що є основою для генерування нових ідей; можливість одержувати нову інформацію, прищеплювати їм потяг до самостійного здобуття знань;
- необхідність оптимального (кількісного та якісного) складу творчих груп (групи для розв'язування творчих завдань треба добирати так, щоб за рівнем розвитку своїх творчих якостей вони доповнювали одна одну);

- необхідність опосередкованого педагогічного управління творчою діяльністю учнів, прийняття педагогом на себе функції відсутнього у дитини «внутрішнього критика»;
- наявність науково обґрунтованого методичного забезпечення тих форм та засобів позашкільної освіти, які сприяють розвитку природних задатків і здібностей дітей до різноманітних народних ремесел;
- надання учням можливості «мігрувати», випробовуючи, пізнаючи й обираючи собі заняття за інтересами і здібностями;
- створення у процесі гурткової роботи умов для комфортного креативного спілкування (творчі ігри, гумористичні хвилинки, спеціальний тренінг уваги, швидкість мисленнєвих процесів, образного мислення, невербального спілкування тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник документів по організації позашкільної освіти : зб. нормат. док. / [упоряд. Т. М. Соломатіна]. – К., 2002. – 444 с.
2. Кульчицька О. І. Педагогічні технології: наука – практиці : навч.-метод. щорічник / Кульчицька О. І., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В.. – К. : ВІПОЛ, 2002. – 281 с.
3. Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних навч. закладів : матеріали наук.-практ. конф., 30–31 березня 2006 р., Київ. Ч. 3 / [відп. ред. В. В. Ткачук]. – К. : Грамота, 2006. – С. 184.
4. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / [ред. О. В. Сухомлинська та ін]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 197–201.
5. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 586 с.
6. Українська психологія: сучасний потенціал : матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996 р.). – К. : Вид-во ДОК-К, 1996. – Т. III. – 403 с.

РЕЗЮМЕ

А. В. Корниенко. Развитие творческих качеств личности учеников в кружках художественно-эстетического направления внешкольных учебных заведений.

В статье раскрыто методика развития творческих качеств личности учеников в кружках художественно-эстетического направления внешкольных учебных заведений. Определены основные организационно-методические условия повышения воспитательного потенциала кружков декоративно-прикладного искусства внешкольных учебных заведений.

Ключевые слова: творческая личность, искусство, кружок, внешкольные учреждения.

SUMMARY

A. Kornienko. Development of creative personality of pupils in the clubs of artistic and aesthetic direction of the out-of-school institutions.

The article is devoted to the methods of development of creative personality of pupils in the clubs of artistic and aesthetic direction of the out-of-school institutions. Basic organizational and methodological conditions of improve educational potential groups of decorative art-school education are defined.

Key words: creative personality, art, clubs, out-of-school institutions.